MOWY
y
Konstytucye różne

Podczas Seymu Ordynaryinego pod Konfederacyą w Warszawie agituiącego się

In Publicum

Roku 1776.

WYDANE.

G Ł O S
JASNIE WIELMOZNEGO JMCI PANA
A D A M A
B U K A R A
SĘDZIEGO ZIEMSKIEGO ZYTOMIRSKIEGO, POSŁA KIJOWSKIEGO
DNIA 9. OCTOBRIS 1776.
M I A N Y.

NAYIASNIEYSZY PANIE.
PRZESWIETNE STANY.

TRzy Proiekta, a do iednego zmierzaiące celu, ſą obiektem mowy moiey.

Pierwſzy, Urządzenie dochodow, z odmienionym potym innym, podwyżſzenie podatkow zamykaiącym.

Drugi, Tabella expens.

Trzeci, Porządek expens.

W rozrządzeniu prywatnym, dochod bydź miarą wydatku powinien, inaczey wydatek, miarę dochodu przewyżſzaiący, nagina maiątek prywatny do upadku.

W rozrządzeniu politycznym, wydatki powinny bydź miarą dochodow, ale y wydatki, y dochody, powinny bydź koniecznie ſtoſowane do możności Obywatelow; inaczey, napiſane o podatkach Prawo, przyprawiłoby kray cały o upadek.

Już ſiodmy tydzień Seymuiąc, naſłuchałem ſię rożnych y bardzo doſkonałych o podatkach Proiektow, ale ieſzcze nieſłyſzałem żadnego, zkąd to będą pieniądze na te podatki?

Nauczyłem ſię z głoſu duchem patryotycznym tchnącego Wielkiego Poſła Jaśnie Wielmożnego Małachowſkiego Piſarza Koronnego, Poſła Poznańſkiego, że niemamy w kraiu nad 15. Milionow pieniedzy w iſtocie, a z tych corok więcey część trzecia ubywa, zkądże będziem opłacać podatki?

To prawda, iż widzieć nieuchronne potrzeby wydatkow, a na podatki niepozwalać, jeſt to niechcieć dobrego rządu, ale y to prawda, że chcieć ſtanowić podatki, a nie wchodzić w możność opłacania onych, ieſt to chcieć własney zguby.

Jeżeli w całkowitym Prawodawſtwie, to nayſzczegulniey w ſtanowieniu podatkow; pamiętaymy o tym, że dziś ieſteśmy Praw Stanowicielami, a zawſze będziemy wykonywaczami onych.

Niema mocy uprzedzenie nad zdaniem moim, bym powiedział uporczywie: niema zgody na żadne podatki.

Ale pragnę wprzod mieć uregulowaną Expens nieuchronnych Tabellę.

Pragnę ſłyſzeć relacyą od Delegowanych do rachunkow Skarbowey Kommiſſyi.

Pragnę nauczyć ſię, iakie, y zkąd były dochody? iak, y gdzie obrocone? a dopiero przekonany konieczną y nieuchronną potrzebą, wezmę rezolucyą mowić o rodzaiu podatkow, o możności opłacania onych.

Jnaczey nieumiałbym ſię wytłumaczyć tym, ktorzy wyprawuiąc mnie na tę Funkcyą, wyraźnie mi pozwalać na podatki zakazali.

Tabella Expens powinna bydź zaraz udeterminowana, ale urządzenie dochodow nowych, bez pewney wiadomości dochodow dawnych, wiadomość zaś pewna dochodow dawnych, bez wiadomości rachunkow Skarbowych, bydź żadną miarą nie może.

A więc zdaie mi ſię Proiekta wſzyſtkie podwyżſzenie podatkow zawieraiące zawieſić, a Delegowanych do rachunkow, o uczynienie rela-

cyi

cyi onych obligować. Tabellę zaś wydatkow naypierwey uregulować, w porządku ktorey materyi, Ja moie podaię Uwagi.

Expensa w Tabelli trzeciey położone, że są iedne nieuchronne, sami przyznaiemy, w drugich zaś zdania nasze, pod zdanie WASZEY KROLEWSKIEY MOSCI, naylepiey Oyczyźnie tey nieszczęśliwey zaradzać usiłuiącego poddaiemy, do opuszczonych tylko niech mi się przymowić godzi.

Widzę w tey Tabelli Laski Nadworne płatne, a Wielkie zostawione bez pensyi.

Mimo pobudki, ktore czuię w sobie mowić o krzywdę Męża dziś Laskę W. Koron: piastuiącego, bo y naywyższa pensya niewyrownałaby czynom y pracom Tego wielkiego w Oyczyźnie naszey Ministra, mowię za sprawiedliwością, mowię iak mowić powinien ten, ktory czystą myślą pragnie, aby ustawy Seymu tego, pod związkiem, Pierszeństwem KROLA y PANA zaszczyconym agituiącego się, od naymnieyszey o niesprawiedliwość przygany, wolne były: Z tego więc powodu proszę, aby pensye do Lasek Wielkich przyłączone były, aby Konsyliarze Rady Nieustaiącey nie byli niepłatnemi, bo oprocz wielu przyczyn danych w głosach poprzedzaiących, zdanie moie przekonywaiących, mam Ja y tę: Jż ci Mężowie czuley y względniey dbać będą o Obywatelską spokoyność, (ktora wszystka iuż dzisiay na nich polegać będzie) gdy z pracy y maiątkow Obywatelskich płatnemi będą.

Z między nadgrod Jndemnizacyi, Gratyfikacyi, hoynie na Seymie przeszłym wyznaczonych, że nadgroda czyli Jndemnizacya Jaśnie Wielmożnego Generała Kraszewskiego, Posła Kujawskiego wyłączona, naypokornieysze WASZEY KROLEWSKIEY MOSCI składam dzięki, a sprawiedliwość Prześwietnych Stanow uwielbiam, ten przykład daie mi śmiałość mowić to, co mam mowić.

Między nadgrodami, Gratyfikacyami, Pensyami, Seymem przeszłym wyznaczonemi, są iedne z choyności Stanow na on czas Seymuiących pochodzące, są zaś insze zwłaszcza te, ktore z woli WASZEY KROLEWSKIEY MOSCI zasługi y cnotę naylepiey szacować umieiącego wyznaczone, za ktoremi sprawiedliwość mowi: z tych rodzaiu iest pensya dożywotnia Jaśnie Wielmożnego Stępkowskiego Kasztelana Kiiow: Partyiow Ukraińskiey y Podolskiey Regimentarza w obydwoch Tabellach poprawnych nieumieszczona.

NAYIASNIEYSZY PANIE, y Prześwietne Stany. Nie mogę w sobie przytłumić pobudek, ktore sprawiedliwość we mnie wznieca, abym w tey mierze nie milczał.

Nie mowię o wielkich zasługach Tego Męża *in Toga*, bo Jego wierność ku Maiestatowi WASZEY KROLEWSKIEY MOSCI żadnemi niezachwiana przeciwnościami, Jego silne ku WASZEY KROLEWSKIEY MOSCI Przywiązanie, są dobrze WASZEY KROLEWSKIEY MOSCI & *Publico* znane, mowię o Jego czynnościach Urzędowych, iako Regimentarza, bo tych my iesteśmy świadkami Woiewodztw Pogranicznych Obywatele.

Jemu winne są swoią exystencyą Woiewodztwa Kiiowskie, Wołyńskie, Podolskie, Bracławskie, a ich utrzymanie zasłoniło kray cały.

Straszny ow, o! bogday nigdy iuż więcey niepraktykowanych zbuntowanego gminu pożar, obrociłby był pewnie w popioł, nie tylko pograniczne Woiewodztwa, ale y kray dalszy, rownie iak owa Chmielnickiego rewolta, gdyby męstwo, dzielność y przezorność tego Regimentarza w początkach tey Hydrze nieucięła głowy.

On niosąc własne na pierwszy ogień życie, wzbudził męstwo y odwagę w Podkommendnych swoich, a tak pokazał, iak mała garstka żołnierza w dobrey będącego kommendzie, straszna iest niezliczonym tłumom.

On w owym czasie, kiedy Woysko rożnemi łudzone powabami, chwiało się w powinney wierności, y posłuszeństwie, on mowię nie tylko go utrzymał, ale nad to Woysko owe żadney cierpieć nie mogące Subordynacyi, a do tego niepłatne, do iey pełnienia przywiodł.

Nikt, by też nayzłośliwiey czyny tego Męża nicuiący, nie może nieprzyznać, że całkowite Polskiego żołnierza (iakie nam się dziś od dawnego rożne wydaie) przekształcenie, rygoru, Subordynacyi, y służby znanie Jemu właściwie przynależą.

Lat ośm sprawuiąc tę Kommendę od iey obięcia założył Epokę spokoyności na Ukrainie; lecz ocalaiąc Obywatelskie fortuny, swoię na hazard y stratę puścił. Tak bowiem kazały okoliczności, tak nieuchronna wyciągała potrzeba!

Utrzymywać niepłatnego, a rożnemi powabami łudzonego żołnierza,

nierza, nie tylko w wierności, ale go iefzcze y do niezwyczayney naginać Subordynacyi?

Utrzymywać przyiaźń y harmonią z Pogranicznemi, y w kraiu będącemi zagranicznemi Kommendami? a utrzymywać to wfzyftko własnym kofztem z honorem y KROLA, y Narodu? nie mogło bydź bez wyniszczenia, y ftraty fortuny.

Z takowych to fprawiedliwych pobudek raczyłeś Sam WASZA KROLEWSKA MOSC PAN Nafz Miłościwy na przefzłym Seymie choć zbyt daleką, bo w Expektatywie na Staroftwie Winnickim, oznaczyć mu nadgrodę za zafługi.

A zaś za poniefione na fortunie ftraty 30000. Złot: Pol: dożywotnie wyznaczyć, przez ofobne w Konftytucyi przefzło-Seymowey Artykuły.

Teraz Miłościwy PANIE, y Prześwietne Stany nie byłoby to bez zkrzywdzenia famey fprawiedliwości, gdyby tak znakomite Męża tego zafługi famą tylko bardzo daleką nadgrodone zoftały nadzieią, a 30000. w rekompenfę poniefioney daleko więkfzey na fortunie ftraty, *fide Publica* oznaczone, uchylone zoftały.

To co Ja mowię, świadczę fię Bogiem, iż mowię nad myśl y wiadomość Jaśnie Wielmożnego Kafztelana Kiiowfkiego, całą fwoią ufność, y los fwoy w dobroci y fprawiedliwości WASZEY KROLEWSKIEY MOSCI PANA Nafzego Miłościwego pokładaiącego, y przeto nie ieft mowa moia do Ciebie NAYIASNIEYSZY PANIE, bo znam pełne łafk y dobroci Twoie ferce, ale mowię do Was Prześwietne Stany, iż fię niegodzi, aby zafługi *pro Publico* czynione, od Oyczyzny całey nadgrodzone nie były.

A iefzcze bardziey niegodzi fię, aby między innemi z hoyności, bardziey niż z fprawiedliwości, na przefzłym Seymie powyznaczanemi Gratyfikacyami, Penfyami, Jndemnizacyami, dziś odrzuczonemi, ta razem odrzuczona była, ktora poniefioney ftraty, acz niewyrownywaiącą ieft rekompenfą.

Co do porządku Expens.

Skarb WASZEY KROLEWSKIEY MCI PANA Mego Miłościwego, aby był naypierwey zafpokoiony, to naymocniey obwarować należy; ani nawet przyftoi, aby to z expenfami Cywilnemi połączone było.

Czyli zaś Woyfkowa, czyli Cywilna expens ma bydź pierwey? lubo ieft wiele racyi przekonywaiących Mnie, abym profił, by Woyfkowa expens nad Cywilną przełożona była, atoli uftępuię tego pierwfzeńftwa, o to tylko naypokorniey do WASZEY KROLEWSKIEY MCI fupplikuię, aby Summa na utrzymanie aktualnego, choć bardzo fzczupłego Komputu Woyfka, po wyłączonych Cywilnych Expenfach w Tabelli położona, miała fwoy fundufz *fixè* wyznaczony na pewnych podatkach: iako to na Podymnym, na Kwarcie, na Pogłownym Zydowfkim, y te Podatki, żeby iuż do Skarbu Koronnego nie wchodziły, ale żeby one, wybieraiąc Woiewodztwa przez fwoich Exaktorow, od fiebie Woyfku wypłacały, a to z tey przyczyny.

Niemamy dziś w Polfzcze pieniedzy kurfuiących nad pietnaście Milionow, więcey części trzeciey ubywa corocznie za Sol, y inne pierwfze potrzeby, Kraiowe produkcye tak nam mało wprowadzaią pieniędzy, iż względem wychodzących, można kłaść proporcyą 1. do 15., a to dla nieznośnego, bo część prawie czwartą na Cłach Prufkich zabieraiącego zdzierftwa.

Cały nafz maiątek w Dobrach, a z Dobr dochody w Produkcyach, te wfzyftkie rozftrząfnąwfzy okoliczności, ten ieft nieuchybny wniofek: Jż ieżeli wfzyftkie podatki gotowemi do Skarbu pieniędzmi opłacać będziemy mufieli, przyfpiefzymy fobie zgubę, y to Woyfko, ktore dla beśpieczeńftwa Obywatela, dla ftłumienia przy granicach hultaiow grafsuiących ieft poftanowione, będzie tylko za Exekucyami chodzić po nafzych Wiofkach, opłacać podatkow pieniędzmi niemogących.

A gdy podatki pewne na Woyfko wyznaczone, nie wpływaiąc iuż do Skarbu profto od Woiewodztw, Woyfku wypłacane będą, Woyfko to potrzebuiąc prowiantow, furażow, niemi część znaczną podatkow odbierać będzie, każdy bowiem z Obywatelow powie: *Aurum & Argentum non eft mihi, quod habeo, hoc Tibi do.*

A ieżeli iefzcze nowym regulaminem, *lex fumptuaria* w Woyfko naypierwey wprowadzona będzie, aby żołnierz kraiowym suknem był okryty, pomoże to znacznie do fpieniężenia Produkcyi kraiowych.

Słyfząc Głofy liczne, o fkaffowanie Praw Eufiteutycznych domawiaiące fię, mam okazyą wyrazić w tey mierze zdanie moie.

Zgodziłbym fię na zniefienie tych Praw, ale z kondycyą, aby Dobra od nich uwolnione, na lepfzy pożytek obrocone były, iaśniey mowię.

Zgoda na zniesienie Praw Eufiteutycznych, ale żeby Dobra wszystkie *Juris Regij* w Ziemskie dziedziczne przeistoczone były, aby ich sprzedanie *per plus offerentiam* po Woiewodztwach nastąpiło, aby Summy za szacunek takowych Dobr *ex plus offerentia* wynikłe, na tychże samych Dobrach z warunkiem ich żadnemu innemu długowi niepodległości ubespieczone zostały, a procent od nich był do Skarbu Rzeczypospolitey wypłacany.

Takowa przedaż tych Dobr, a przedaż po Woiewodztwach *per plus offerentiam*, znacznieby powiększyła dochody Skarbu Koronnego, y nie tylkoby odięła potrzebę stanowienia nowych podatkow, aleby y w ustanowionych ulgę przyniosła Dobrom Ziemskim, a procz tego, co ieszcze za pożytek ztądby wynikał?

Oto Miasta y Wsie Krolewskiemi zwane, doczesnych Possessorow w Dziedzicow zamieniwszy, odmieniłyby razem y sytuacyą swoią; każdy bowiem iuż będąc Dziedzicem, nieżałowałby kosztu na reparacye, zapomagałby lud, iako swoy dziedzicznie poddany, zasłaniałby od wszelkich ciężarow y przykrości, słowem: wkrotce uyrzelibyśmy też same Miasta y Wsie, dziś ubogie y zniszczone, potym kwitnące y ozdobne.

Pod tą tedy kondycyą lub inną, ale lepszy niż Eufiteutyka użytek Oyczyźnie przynoszącą, zgodzę się na ich zniesienie; lecz, ieżeli znieść Eufiteutyka, a *circa Jus Regium* Krolewszczyzny zostawić, to będzie ze szkodą Rzplitey, bo Possessor Eufiteutyczny cztery, zaś uprzywileiowany dożywotnik puł-tory tylko Kwarty płacić będzie; ieżeli zaś dla tego tylko znieść, że wziął Piotr, a nie Paweł, to z tego nic Oyczyźnie nieprzybędzie.

Zostaie mi ieszcze z obowiązkow Instrukcyi moiey prosić WASZEY KROLEWSKIEY MOSCI PANA Mego Miłościwego, y Was Prześwietne Stany, za Obywatelami Woiewodztwa mego, a Powiatu Owruckiego.

Ci przez Kommissyą z Seymu przeszłego wyiednaną zostali skrzywdzonemi, bo im Prawa, Przywileie Przed-Uniowe y Possessye tylu Konstytucyami, począwszy od naypierwszey Uniowey Xięstwa Kiiowskiego z Koroną Roku 1569., daley poźnieyszemi Rokow 1611. 1633. 1648. 1658. 1661. uroczyście zawarowane, wzruszono, co było okazyą Urzędnikom y Obywatelom Woiewodztwa Kiiowskiego, rownegoż na fortunach upadku lękaiącym się, do uczynienia protestacyi o z gwałcenie przez to tylu Konstytucyi, bespieczeństwo fortun y honorow waruiących; Co było przyczyną y pobudką NAYIASNIEYSZEMU PANU, y Prześwietney Radzie, do sprawiedliwey na skargi tychże Obywatelow rezolucyi, przez ktorą *ad plenos Ordines* odesłani zostali, a Dekretu Kommissyinego Exekucya wstrzymana.

Teraz tedy nie iest dosyć na tym, że ten Akt przez generalną o wszystkich Kommissyach regułę, iest w swoiey zachowany ważności, ale nad to w Sprawie tey potrzeba nayprzod: aby Prześwietne Stany, to, co z zawias y karbow Praw całemu Woiewodztwa Kiiowskiego Generałowi służących, przez tę Kommissyą wzruszone zostało, żeby to naypierwey w swoie powrociło kluby, y to iest: prozbą y żądaniem wszystkich Woiewodztw Generał Kiiowski składaiących, do czego ułożony Proiekt do Laski podaię.

Co się zaś tycze w szczegulności Obywatelow Powiatu Owruckiego, ci, aby nayprzod osobliwy dla Praw swoich mieli warunek, o to naypokorniey dopraszam się, a potym, aby dla osądzenia ich Spraw udzielna wyznaczona była Kommissya, do czego także Proiek będzie dany.

Gdy zaś o udzielney dla nich mowię Kommissyi, uprzedzam wcześnie, aby mi nikt nie przymowił, że tego żądam, com ganił, y co Przeświętne Stany, przez utworzone o Kommissyach Prawo, za bezprawność osądziły.

Rodzay albowiem Spraw Obywatelow Powiatu Owruckiego, iest od innych daleko rożny; Tu zachodzi poznanie Dekretow naywyższych Relacyinych Sądow, a możeż się w to wdać Trybunał, lub Assessorya? do ktorych Prawem o Kommissyach y Remissach utworzonym, wszystkie odesłane Sprawy?

Przeto sprawiedliwe iest moie żądanie, aby te Sprawy udzielną miały Kommissyą, podług Proieku, ktory podany będzie.

REGESTR
Konstytucyi y Mowow w tey Xiążce Znayduiących się Roku 1776. WYDANYCH

REGESTR.

ordynacya

REGESTR

REGESTR.

Głos

REGESTR

Termin zwrotu lub zgłoszenie prolongaty.

2-16 b.